

Đầu Năm Nói Chuyện “PHIÀ”

TÔN THẤT NGỘ

Phià tức là nói không đúng sự thật. Có những cái phià xấu gọi là nói láo hay nói dối để “bịp” người khác, phá láng phá xóm. Phià ít thì gọi là “xạo”, xạo hết chõ nói “mười voi chưa được bát nước xáo” theo kiểu XHCN để đánh lừa người dân, hại dân hại nước thì gọi là nói “phét” hay nó “dóc”. Nhưng cũng có nhiều cái phià có chủ đích tốt đáng noi theo như những bài kể chuyện trong sách Luân-lý Giáo Khoa Thư hay những bài

thơ ngụ ngôn giáo huấn con em trở nên những người hiền đức. Cũng như cái phià của chàng si-tinh phià chuyện chiêm bao mơ thấy nàng và chàng dắt nhau vào vườn hoa hái hoa đem về cắm chung một lọ để tỏ tình, cái phià ấy không hại ai, có thể thông qua. Có những cái phià với mục đích kích động tính hiếu kỳ của con người như các chuyện phong thần của người Trung Hoa đưa đến phát minh thăng thiên rồi phát minh ra các hóa tiễn tối tân trong chương trình thám hiểm không gian hay cái phià trong các phim truyện khoa học giả tưởng, như Star Strek hay E.T. v.v., để thúc đẩy con người khám phá ra những nền văn minh khác trong vũ trụ. Những cái phià ấy nên đáng khích lệ.

Bây giờ tôi xin kể AH nghe những chuyện phià trong ngành Công Chánh của chúng mình.

PHIÀ LỘ TRÌNH THƯ

Hồi mới ra trường được phái đi công tác dài hạn tại tỉnh cùng với một anh trắc lượng viên. Anh này xúi tôi cứ mỗi hai tuần về trung ương đổi sự vụ lệnh/lộ trình thư mới phià ra là minh đi công tác ngắn hạn để được phụ cấp đi công tác dài dài. Tôi không đồng ý vì tính thật thà của một sinh viên mới ra trường làm anh TLV đó bất bình với tôi và xin đổi qua nhóm công tác khác. Sau một thời gian lâu trở lại Thủy nông làm việc, cũng anh Trắc Lượng Viên đó đưa tôi Ký Sự vụ lệnh và Lộ trình thư công tác. Tôi đã hiểu vì sao

anh TLV đó phià. Cái phià năm xưa ấy, đến 7 năm sau tôi mới chấp nhận. Hai người nhìn nhau mỉm cười như thông cảm cho một việc làm trái với thủ tục mà mọi người đều cho là hủ lậu.

PHIÀ TỜ CHẤM CÔNG

Tức là làm “phơi ma”, lập lờ chấm công để trả tiền công cho người làm công tác nhưng thật sự không trả cho ai cả mà lấy tiền để chi tiêu cho những việc khác. Cái phià này có tầm quan trọng hơn phià lộ trình thư. Một vài trăm bạc lộ trình thư mình còn có thể bù lai được chứ vài trăm ngàn thì lấy đâu ra mà bù. Cũng vẫn cái tính ngay thẳng của con nhà toán học không nói “on-đơ” gì cả. Tôi không chấp nhận. Trong một buổi họp báo cáo hàng năm vào cuối năm 62 để xin ngân sách cho năm tới, tôi đã thấy không có nơi nào làm xong một công tác nào cả. Vài lý do được nêu ra: ngân sách chấp thuận quá trễ, không làm kịp, ngân sách đề nghị bị cắt giảm một cách vô lý không đủ để có thể hoàn tất, tình hình an ninh không cho phép thực hiện công tác như đã dự định v.v.

Một cộng sự viên của tôi có lần tâ oán với tôi: “Khổ quá anh ơi, chúng tôi ở địa phương đã phải bị làm dâu hai ba mẹ chồng, phải biết ăn ở làm sao cho “phải đạo dâu con” nếu không thì các “mẹ chồng” hà hiếp không có chỗ mà đứng, lại còn bị các cô “em chồng nhọn mồm” dèm pha không tránh được nên tôi phải “phià” cho nó yên thân mười hai bến nước trong nhờ đục

chịu. Phía, nhưng làm nên việc, người dân mình còn hướng được công tác mình làm ra". Tôi đã để một năm trời suy gẫm lời anh cộng sự viên nợ than phiền, nhất là sau chuyến đi xem vị trí xây cất đập Daktia/Pleiku bị VC rượt chạy có cờ vì AH NHB không biết "phía". Tôi nhận định kỹ thuật đã bị chính trị chi phối rất nhiều: Tất cả những dự án công tác đã không theo một kế hoạch rõ ràng mà đều dựa theo các đề nghị tùy hứng của các dân biểu nghị sĩ, đảng phái chính trị hay hành chánh tỉnh; thậm chí việc cắt cử các chuyên viên đến phục vụ tại địa phương đều phải chiều theo ý kiến của tỉnh.

Tôi đã "đồng lõa" với các cộng sự viên, chấp thuận một việc làm trái với thủ tục, dù tình có ngay mà lý gian thì cũng có thể bị tù như thường nếu cấp trên không thông cảm.

Sau này ai đó có trở về xây dựng lại quê hương thì cũng không nên theo thủ tục hành chánh kế toán lỗi thời cũ. Kỹ thuật chuyên môn phải được độc lập với chính trị mỗi khi kế hoạch phát triển kinh tế quốc gia đã được người dân biểu quyết chấp thuận. Nếu ai có quen thói "phía" như những cái phía cũ thì bắt bỏ tù ngay, không tha.

PHIA LẬP DỰ ÁN CÔNG TÁC

Tôi còn nhớ sau thời kỳ mất nước, làm việc với cộng sản tại Phân Cục Cầu Đường, chỉ thị của Hà Nội phải gấp rút nghiên cứu sửa chữa ngay cầu đường hư hại trên QL 1 từ Gò

Dầu Hạ đi Nam Vang để đưa quân xâm chiếm Kampuchea. Thủ trưởng Ba Liệu phái tôi với AH Tụng cùng Trưởng phòng Thiết kế Lân đi nghiên cứu. Trên đường đi ở mỗi cây cầu cán bộ Lân bắt phải ngừng xe xuống quan sát, leo lên leo xuống chân cầu xem bộ như đang tìm giải pháp sửa chữa cho nên mãi đến 5 giờ chiều rồi mà đoàn công tác chỉ mới đi chưa được nửa đường. Lúc bấy giờ tàn dư quân Pol Pot còn lảng vắng đâu đây, có thể ra đón đường "cáp-đường" không chừng. Tôi đã lo trong bụng và đề nghị cán bộ Lân khỏi cần quan sát nữa lên xe đi ngay Nam Vang; anh này lưỡng lự, cho đến khi nghe vài tiếng "chát-bùm" không biết của ai mới bắt đầu sợ, bảo tài xế lái xe không ngừng trực chỉ Nam Vang. Đến Nam Vang cán bộ Lân có vẻ lo lắng hỏi tôi:

— Anh có cách nào báo cáo với anh Ba về nửa đoạn đường cuối?

Trong bụng tôi đã chuẩn bị cho cái "phía" lập dự án này rồi. Mục đích của mình là thừa dịp này thăm dò đường đi nước bước để tính chuyện vượt biên bằng đường bộ qua ngã Thái Lan vì hồi đó tôi đã thất bại nhiều trong các vụ vượt biên bằng đường biển. Tôi trả lời vấn tắt:

— Anh khỏi lo.

Về Saigon, hai ngày sau tôi làm xong tờ trình đưa cho cán bộ Lân trình cho anh Ba với đầy đủ chi tiết "phía" kèm theo bản đồ vị trí dự án và ước tính kinh phí sửa chữa... Cán bộ Lân có ngờ đâu lúc đi tôi đã

ghi nhận tất cả hiện trạng cùng vị trí của dự án so với đồng hồ cây số xe. Có nhiều cây cầu tôi đâu có biết tên gì nên cứ xem trên bản đồ của Nha Địa Dư cũ của mình mà "phía", lấy những tên Quận mà đặt cho tên cầu.

Tờ trình làm xong tôi không nộp ngay mà đã "câu giờ", lấy cớ là cần phải thâu thập đủ tài liệu mới làm được. Tôi đã chí công vô tư, dùng thì giờ lập dự án yểm trợ cho cuộc xâm lăng Kampuchea nói trên mà suy nghĩ nghiên cứu cho cuộc vượt trùng dương của tôi, tôi đã vượt biên thành công vào mùa hè 79, không biết dự án "phía" của tôi hồi đó cộng sản có dùng hay không hay là họ đã cho tôi xạo hơn họ.

PHIA "RESUMÉ"

Đến Mỹ năm 79 nhưng mãi đến cuối năm 80 tôi mới xin được việc làm.

Ngựa đi kiếm ăn, cứ chạy nhông nhông ngoài đường, đã mỏi gối chồn chân mà vẫn không có hăng nào nhận cả. Hàng trăm cái "resumé" gửi đi đều bị hồi âm cảm ơn vì hăng không cần người "âu vơ qua ly phai". Có anh bạn gửi thư mách nước:

— Sao anh không "phía lý lịch" may ra anh xin được việc đó. Hăng cần tuyển ngành gì thì mình cứ phía là mình đã biết về ngành đó.

Từ nhỏ đến lớn tôi chưa bao giờ biết nói láo, nói ra không đúng sự thật tôi vẫn thấy ái ngại. Nhân tản bộ lang thang trên đường phố của một tỉnh nhỏ vùng Illinois tình cờ thấy bản quảng cáo ở tiệm sửa xe

hở cần thợ sơn. Tôi bèn vào thử lời anh bạn nói có đúng không. Ông chủ tiệm không cần mời tôi vào phòng mà đã phỏng vấn ngay:

— Anh có kinh nghiệm gì về sơn?

Tôi liên tưởng ngay các anh thợ sơn vẽ bản số xe Honda ở cuối đường Nguyễn Thông mỗi lần qua khu Công Chánh Saigon nên đã phịa:

— Tôi là thợ sơn chuyên nghiệp có kinh nghiệm hơn 10 năm tại tiệm sơn xe hơi Kánh Chông số 13 đường Nguyễn Thông, Saigon trước khi vượt biển qua đây. Mỗi ngày tôi phải sơn đến hai ba chiếc xe hơi đây. Ngoài giờ làm ở tiệm, ai muốn tôi sơn nhà sơn cửa tôi đều lãnh sơn tuốt. Sau khi cộng sản tấn chiếm miền Nam tôi cũng vẫn là thợ sơn không đổi nghề. Công việc sơn lại càng nhiều làm không kịp thở.

Tôi lại nhớ đến câu châm biếm của một anh bạn đồng nghiệp khi còn chung nhau làm việc với cộng sản ở Phân Cục Cầu Đường “làm ngày chưa đủ, tranh thủ làm đêm, làm thêm giờ nghỉ, làm thí mạng cùi, làm đui con mắt, làm oắc cần câu, làm đau hỏng dây”, nên đã nhanh miệng ba hoa phịa tiếp:

— Nhiều khi xe nhiều quá, tôi phải ở lại làm việc đến 11, 12 giờ đêm mới về nhà. Tôi nói một hơi, không để cho chủ tiệm hỏi vì nếu ngập ngừng ông ta sẽ nghi là mình phịa.

Ông chủ tiệm nhìn tôi vẻ mặt tươi lên, không hỏi thêm gì nữa rồi nói:

— Tiệm tôi đang cần người, tôi trả anh 6 đồng một giờ,

mai anh lại đây bắt đầu làm việc.

Tôi không ngờ cái phía của anh bạn tôi móm cho tôi lại hiệu nghiệm đến thế. Tôi bắt đầu lo vì đây là một cuộc thử nghiệm thôi chứ tôi đâu có muốn làm thợ sơn “mút mùa” ở cái xứ lạnh lẽo “khi ho cò gáy” này. Thợ sơn Hitler còn có mộng làm bá chủ hoàn cầu, còn tôi chỉ là một thợ sơn giả hiệu, nên tôi đã lập kế hoãn binh:

— Ông cho tôi vài hôm nữa để sắp đặt việc gia đình và hỏi ý kiến vợ tôi đã rồi tuần sau tôi sẽ đến làm với ông.

Lại phịa nữa! Hồi đó vợ con tôi còn kẹt lại Việt Nam đâu đã ở với tôi. Ông chủ tiệm nghe thế “hậu phỏng vấn” tôi một câu ngoại lệ:

— Thế ở nhà ai làm chủ, anh hay vợ anh? Công việc làm ăn của anh sao mà anh cũng phải hỏi ý kiến vợ anh?

Nhớ đến nhân vật Hoạn Thư trong truyện Kiều nên tôi trả lời:

— Ở xã hội Việt Nam hồi thời còn ông cụ thân sinh ra tôi, trừ một số ít đàn ông làm chủ, còn phần đông rất sợ vợ. Tiền lương hàng tháng của mấy ông lãnh về đều đưa cả cho mấy bà. Thời của tôi bây giờ thì văn minh hơn về vấn đề này, vợ chồng đều ngang nhau, vắng vợ thì chồng thay mặt vợ dạy con, vắng chồng thì vợ thay mặt chồng nuôi con. Việc gì nhỏ lớn trong nhà đều bàn bạc cùng nhau tìm cách giải quyết êm thấm. Chúng tôi thường nói, thuận vợ thuận chồng tát Biển Đông cũng cạn.

Chủ tiệm mặt rầu rầu tâm sự với tôi:

— Anh ơi, tôi vừa mới ly dị vợ tôi vì nó theo trai bỏ bê gia đình. Anh là người tốt số đấy. Thôi, tuần sau đến làm việc tôi sẽ kể anh nghe nhiều hơn.

Qua mấy ngày sau tôi điện thoại “phịa” với ông ta là bà xã vì không chịu được cái lạnh của Illinois nên bắt tôi phải về Cali kiếm việc.

Về Cali, suốt mùa hè 80, tôi nghiên cứu “phịa resumé” đi xin việc. Công Chánh, Kiều Lộ thì hầm bà lằng đủ thứ, mình theo giáo dục đa năng kiểu Pháp, mình đã biết sử dụng quy trình quy phạm Mỹ, mình cũng đã từng cải Kỹ thuật chuyên môn với các chuyên viên Mỹ, Thủy nông có, Kiều lộ có. Mình “phịa” cũng không sao, phịa có lợi cho mình mà không làm hại người khác, phịa mà khi vào làm việc mình ngon lành không bối thiêng, dân mình cần cù hiếu học, vào làm rồi nghề dạy nghề lấy kinh nghiệm mấy hồi.

Cuối năm ấy, có anh bạn ở Washington thông báo một Hàng thầu Công tác Ông nước ở công trường xây cất Nhà Máy Điện Nguyên Tử tại Richland đang cần một Kỹ sư về “Pai-pin”. Ở Việt Nam mình đâu có ai dạy về môn “pai-pin” mà biết. Các ống nước ở tư gia, ở các buyn-định đều do các chú Trung Hoa Chợ Lớn làm cả mà các chú thì đâu có biết gì về tính toán ống nước. Thật tình mà nói, tôi không bao giờ có kinh nghiệm gì về môn này cả nên gồng mình “phịa resumé” nộp cho Hàng

Nói có sách mách có chứng cho đúng với sách lược của con nhà Kỹ thuật, tôi bèn moi trong trí nhớ xem hồi trước mình đã cộng tác với các Hàng Kỹ sư Tư Vụ hay các Hàng Thầu xây cất xem có công trường nào có đặt ống nước để có cớ mà phịa.

Tôi liên tưởng đến AH Cao Tán Tài, người bạn hiền nhờ tôi tính hệ thống ống dẫn dầu, bơm dầu vào các bồn chứa của Hàng ESSO Nhà Bè. Nhớ đến AH Trần Ngọc Trinh với hệ thống ống nước của Xưởng Sản Xuất Vật liệu tiền chế Nhatico. Nhớ đến AH Vũ Tòng với dự án xây cất Hàng Kem Hynos ở Thanh Đa, và cũng nhớ đến AH Trần Đình Quyền với Bệnh viện Vì Dân ... Người thì đã ra đi vĩnh viễn, người thì còn kẹt lại Việt Nam. Tôi bèn phịa:

Bỏ hẳn tất cả kinh nghiệm thật sự về Thủy Nông Kiều Lộ mà chỉ ghi vào những kinh nghiệm giả tạo về "pai-pin". Đã phịa có làm việc cho hãng Dầu ESSO Nhà Bè với hệ thống ống lọc dầu, là chuyên viên kỹ thuật xây cất hệ thống ống nước ở Xưởng sản xuất Vật liệu tiền chế Nhatico, và Hàng sản xuất kem đánh răng Hynos; rồi phịa thêm là toàn bộ hệ thống ống nước nóng và lạnh của bệnh viện Vì Dân tôi cũng lo tính cả. Đơn xin việc của tôi được xét và tôi được vào phỏng vấn. Có một câu hỏi của phỏng vấn viên làm tôi nhớ mãi:

— Anh có biết gì về "xài xơ mít" không, anh nói nghe.

Âm thanh hay hay làm tôi nhớ đến xứ Huế của tôi với

thiên tai tang-tốc dồn dập, với trận bão năm Thìn do cụ thân sinh tôi kể lại, nhớ đến trận lụt 53, nhớ đến cái nghèo đói của dân Huế, liên tưởng ngay đến bà cụ thân sinh thường xài xơ mít để kho cá cho cả nhà ăn. Tôi bèn ba hoa:

— Tôi không có kinh nghiệm về "xài xơ mít" vì nước tôi không có thứ đó nhưng có rất nhiều bão lụt. Động đất của các ông chỉ rung có vài giây mà nhà cửa các ông bị sập nhiều còn bão lụt của chúng tôi xảy ra hàng giờ hàng ngày thì sự thiệt hại gấp đôi. Cầu Tràng Tiền của chúng tôi đã bị bão thổi bay đi, cho nên chúng tôi đã phải nghiên cứu tính toán rất kỹ.

Thế rồi tôi được hãng này nhận vào làm việc. Cái "job" chuyên môn đầu tiên của tôi tại Mỹ.

Năm 84 tôi lại phải nhông nhông đi kiểm việc khác vì công trường xây cất Nhà máy hoàn tất, Hàng cho nghỉ việc.

Việc chuyên môn thứ hai tôi kiểm được là một "job" về "rai óp uây" ở Khu Giao Thông Vận Tải của tiểu bang Washington (WSDOT). Khi soạn lại "resumé" tôi lại phải xào nấu lại; bỏ hẳn kinh nghiệm về Thủy Nông và về Kỹ sư Tư vụ bên nhà và đã phịa nhiều về "rai óp uây". Thật ra thì tôi cũng không biết gì về cái món "rai óp uây" này khi đi xin việc. "Rai óp uây" của Sở Lộ Giới Nha Đò Án Kiều Lộ bên nhà đâu có tính toán nhiều như bên này. Nhờ thế tôi lại được nhận vào làm.

Năm 87 tôi được vào làm việc cho Caltrans và lần này

tôi thật sự không phịa tí nào cả, chỉ lấy kinh nghiệm sẵn có của mình ở Kiều Lộ Việt Nam và của WSDOT/Seattle mà thôi. Nếu quen thói phịa nữa thì sẽ bị lòi đuôi chuột ngay, hệ thống lưu trữ điện toán sẽ tìm ra cái phịa của mình.

PHIA BẢN ĐỀ NGHỊ TTKL VIỆT NAM

Vì quen thói "phịa" từ ngày qua Mỹ nên tôi đã phịa khi lập bản đề nghị Tái Thiết Kiều Lộ Việt Nam trước đây.

Soạn bài Tái Thiết Kiều Lộ Việt Nam mà trong tay không có một tài liệu gì chính xác. Các số liệu thống kê in tại Mỹ cung cấp do các báo cáo lão từ bên nhà không đủ hợp lý để nghiên cứu. Nếu theo đó mà phịa nữa thì chúng mình sẽ bị mang tiếng là "xạo" hơn cộng sản. Cho nên tôi đã phịa theo kiểu của tôi:

Tôi đã dựa theo bản đồ 1,000,000e và 500,000e, đã dựa theo vài tài liệu quý báu của các đàn anh và dựa theo kinh nghiệm bản thân để lập bản TTKL Việt Nam. Ở bên Tây mà nói chuyện bên Đông thì không thể nào đúng, không đúng với thực trạng tức là "phịa" rồi. Nếu lập dự án mà không phù hợp với hoàn cảnh địa phương khiến "râu ông này chắp cầm mẹ kia" lai căng, không hợp với nguyện vọng của người dân thì đều là "phịa" cả. Trong tương lai tôi cố gắng không để cho người dân phải ăn những cái bánh vẽ do mình tạo ra.

Vì không được xác thực nên bản TTKL Việt Nam của tôi soạn trước đây cũng chỉ là một